

SPALOVAČ MRTVOL

Česká knižnice
klasická díla v textově spolehlivém vydání
www.kniznice.cz

Největší lstí ďábla je,
když sám o sobě prohlašuje,
že není.

Giovanni Papini

klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

A pak, po vítězném tažení polském, byl pan Karl Kopfrkingl volán k nejvyššímu šefovi pražského sicherheitsdienstu a tajemníku pana říšského protektora Boehrmannovi, Boehrmannovi do té světlé široké budovy se sloupy, před níž bylo tolik aut a na níž vlála říšská vlajka, do pracovny, kde to sladce vonělo santalovým dřevem a kde kromě krásných záclon, tlustého koberce a velkého portrétu Vůdce viselo i několik jiných nádherných obrazů, a zde, v této pracovně nejvyššího šéfa pražského sicherheitsdienstu a tajemníka pana říšského protektora bylo mu důvěrně sděleno, s jakým experimentem se počítá, bylo to na podzim 1939.

„K očistě a cti německého lidu. K vítěznému boji za novou, šťastnou Evropu. K spravedlivému uspořádání světa, Vůdcovu novému řádu,“ řekli mu a zdvihli sklenky z lesklého stolu, za nimiž ležela i nějaká kniha, a byl tam též Willi Reinke a ten mu řekl: „Smím ti něco nabídnout, koňak, českou slivovici...“ a pak mu řekli:

„Máte zkušenosti. Máte rád mechanismy, automatismy, jste hrdý nositel německví. Potřebujeme vyzkoušet taková plynová žárovíště, víte, so eine treffliche Gaseinrichtung für die Zukunft. Je však třeba *naprostá mlčenlivost, je to tajné*. Nabízí se vám pocta. Mohl byste být odborným šéfem.“

„Taková plynová žároviště pro budoucnost,“ opakoval Willi a lehce se dotkl knihy na lesklé desce stolu, „pro budoucnost, která je vždyc-ky nejistá kromě smrti a našeho vítězství. Nebudou trpět ani koně,“ usmál se, „nabízí se ti pocta. To,“ řekl, „co jsem ti slíbil, když jsi byl žebrákem v Maislově ulici, je zde. Dostaneš osobní auto mercedes. Budeš moci vozit,“ usmál se, „rodinu na výlety...“ Pak se usmál, zdvihl sklenku a řekl: „Jsi vyvolený. Vskutku ještě nepiješ...?“

A pan Kopfrkingl s úsměvem nadechl sladkou vůni, sladkou vůni santalového dřeva, kterou byla pracovna nejvyššího šéfa pražského sicherheitsdienstu a tajemníka pana říšského protektora prosyce-na, pohlédl na knihu za sklenkami a položil ruce do klína. „Pánové, děkuji,“ řekl a zavrtěl hlavou, „vskutku ještě nepiji. Alkohol nepiji, jsem abstinent.“ A přijal nabízenou poctu.

A pak chodil do Kasina, zázračným vchodem se třemi schody, obložený bílým mramorem, měl plavovlasé milenky, zvláště Marlén, která se původně jmenovala Marie a byla jak anděl nebo prvotřídní herečka, měl jich asi deset nebo dvacet a chodil za nimi i jinam než do Kasina, ale k Malvazu ne, tam nechodil už dávno, některé z nich přicházely na oplátku za ním do bytu, měl jich tolik, že si je málem pletl, ale zato nepil a nekouřil, byl abstinent, litoval ty, kteří krásky neměli, litoval paní Prachařovou, jejíž muž propadl alkoholu, a litoval jejich nešťastného synka Vojtu, který to může mít po něm, a litoval též jiné, například doktora Bettelheima s rodinou, který už neměl auto ani ordinaci, a v jídelně hleděl k oknu na obraz svatebního průvodu, který kdysi koupil Zině v Nekázance v rámařství pana Holého, a na tabulku na šňůře vedle, nejvznešenější jízdni řád, který na zemi je, jízdni řád smrti, hleděl nade dveře jídelny, kde už dávno místo nikaragujského prezidenta visel Vůdce, dokonalý tisk dokonalého gentlemana, a říkal si, „brzy dostanu jmenovací dekret šéfa experimentu, plynových žárovišť, a auto mercedes...“, a také hleděl na rodinný obrázek nad skříňkou, na níž seděl vedle Lakmé uprostřed dětí s kočkou na klíně..., chodíval vedle do obý-váku a hleděl nad klavír, kde visela vitrínka s mouchami, vitrínka

s *Drosophilou funebris* a muškami banánovými, na nichž se zaživa zkouší dědičnost, a jednou — bylo to kvečeru — si vzpomněl na slatiňanskou tetu, tu dobrou duši, která kdyby byla katolička, byla by po smrti sveticí, byla svatou už teď, a řekl si: „Musím do té naší krásné milé koupelny, kterou mám tak rád...“, a šel tam a *pod ventilátorem u motýla zapálil svíčku*... Pak se vrátil do jídelny a rozsvítil stojací lampu, protože v jídelně už bylo šero, a z knihovny vzal zákon o kremaci a listoval jím chvíli, a pak vzal snad už postel knihu o Tibetu..., tu líbeznou, úchvatnou knihu o Tibetu, o tibetských klášteřích, dalajlámovi a jeho převtělování, a řekl si: „Vždyť ji znám už skoro nazpaměť...“, a šel si s ní sednout pod svítící lampu, a když ji otevřel, řekl si ještě, „ale o přeslادkou čarokrásnou se starám, zaplaťpánbůh, že ji vzali do německé školy, ale nějaké rysy své blažené matky má, ta má osmnáctiletá černovláska,“ a pak někdo zazvonil.

Pan Kopfrkingl vstal zpod lampy, položil tibetskou knihu na jídelní stůl a šel otevřít.

„Mohu mluvit s panem ředitelem Kopfrkinglem,“ řekl příchozí německy za dveřmi, „jsem poslán, je to důvěrné...“ Pan Kopfrkingl se uklonil a poodstoupil, aby příchozí mohl vejít do dveří, a pak ho uvedl do jídelny. Host byl v obličeji dost žlutý, ale to mohlo být způsobeno rozsvícenou stojací lampou. Byl však dost podivně oblečen, v něčem jako v černé kutně.

„Račte přijmout místo,“ pokynul pan Kopfrkingl ke stolu, aniž dal na sobě znát údiv, „odpusťte...“, a sebral knihu, která tam ležela, „právě jsem četl knihu... Smím vám něco nabídnout? *Koňak, českou slivovici*...“, řekl zdvořile.

„Děkuji,“ usmál se host a položil ruce do klína, „alkohol nepiji. Ani nekouřím. Jsem abstinent...“ A pak se znovu usmál a řekl:

„Směl-li bych prosit, tedy trochu čaje s kouskem másla...“ A když pak pan Kopfrkingl rychle odběhl do kuchyně, uvařil čaj s kouskem másla a vrátil se s ním do jídelny, host na něho pohlédl a řekl:

„*Kušog*. Jsem *tulku* z klášteřa Mindoling. Zemřel nám dalajláma. Léta..., sedmnáct devatenáct let... hledá Tibet, naše požehnaná země, jeho inkarnaci. Toho velikého muže, kterého si Buddha *vyvolil*,

do něhož se převtělil, a konečně po letech hledání a pátrání, skoro po dvaceti letech... ho našel. Byl jsem vyslán na tuto dalekou cestu, abych vás vyhledal a sdělil vám, že jste to vy. Trůn v Lhase vás očekává, *rimpoče*.“

Pak řekl:

„Je však třeba *naprostá mlčenlivost, je to tajné*... Přijdu ještě několikrát, abych vás zasvětil. Pak odejdeme do Himálaje, naší rajské, požehnané vlasti...“

„Otče, tys měl návštěvu,“ řekla Zina, když se vrátila domů, „zde na stole jsou dva šálky, v jednom je *na dně* nějaké máslo.“

„Měl jsem vzácnou návštěvu, drahá,“ řekl pan Kopfrkingl a pozoroval ji, „nemluv však o tom, nedej na sobě nic znát, je to tajné. Je třeba *naprostá mlčenlivost*. Jak se ti líbí, překrásná, ve škole? V tvé nové německé škole?“

„Ztratila jsem přítelkyně,“ řekla Zina sklesle, „nevěděla jsem, že je ztratím. Myslela jsem, že všechno bude dál, jak bylo. S Lenkou a Lálou se už nestýkám...“

„Byly to dobré, milé spolužačky,“ kývl pan Kopfrkingl, „ale co se dá dělat, člověk ztrácí leccos. Co jsem já už v životě poznal tragédií,“ řekl, „paní Strunná, slečna Čarská, Vomáčková, paní Lišková, paní Podzimková. Pan Holý, který ztratil ženu, pan Rubinstein, který se dal rozvést, pan Strauss, který ztratil ženu na krční souchoť a syna na spálu..., člověk ztrácí vlastně pořád, to je už úděl. Co pan Míla Janáček...“

„Neříká zatím nic, ale myslím, že se rozejdeme,“ řekla Zina.

„Že se rozejdete,“ kývl pan Kopfrkingl a pohlédl na rodinný obrázek nad skříňkou, „tak vidíš. Byl to dobrý, milý hoch, z dobré, slušné rodiny, jeho otec byl strojní inženýr, on sám měl rád fyziku, stroje, měl rád hudbu a různé mechanismy a automatismy jako já, měl před sebou budoucnost. Je ho škoda. Budeš mít na něho věčnou památku aspoň těmi obrázky,“ ukázal na obrázek nad skříňkou a Zina tam pohlédla a řekla:

„O Milim nejsou pořád žádné zprávy?“

„Žádné, holčičko, žádné, bože, kde je...“ pan Kopfrkingl svařtil čelo a usedl.

Smutně ho pohladila po vlasech, vzal ji za ruku a řekl:

„Žijeme ve velké, převratné době a máme zatím ještě moc starostí. Ztrácíme všichni. Pan doktor Bettelheim...“ ukázal na strop, nad nímž míval lékař ordinaci, „už také nesmí provozovat praxi. Nach der... durch die... vom 25. 7. 1938 sind Juden von der Ausübung der ärztlichen Tätigkeit im Deutschen Reich grundsätzlich ausgeschlossen, Židé v Německé říši jsou z vykonávání lékařské praxe zásadně vyloučeni..., je to zákon a zákony, jak snad víš, musíme ctit..., ještě tu nad námi sice bydlí, ve dvou bytech, se svou krásnou paní, Anežkou a synovcem Janem, v bývalé ordinaci má starý překrásný obraz, nějaký únos ženy hrabětem Bethlenem, ale to je vše, co má. Auto mu už před domem nestojí. Brzy tam však bude stát jiné auto, krásná mercedeska a ta bude naše, a tuhle na té stěně...“ ukázal na jednu stěnu jídelny, „bude viset jeden starý překrásný obraz. Ale to je maličkost,“ řekl rychle, „to je vlastně zcela bezvýznamné, co tady bude viset a co ne, člověk nesmí být otrokem svých věcí. Žijeme, krásko, ve velké, převratné době a je třeba myslet na celek. Na národ, na lidstvo, co je proti tomu jedinec... Z tamtoho,“ něžně pohladil Zinu po vlasech a myslil zřejmě rozchod s panem Milou, „si, nebeská, nic nedělej. Češi budou likvidováni. Ano, dítě, je to tak,“ řekl, když Zina sebou trhla, „pravdě musíme pohlédnout do očí statečně a otevřeně. Nemá cenu, drahá, si něco skrývat. Když jsme dokázali unést smrt naší blažené a teď to neštěstí s Milim, musíme tohle umět unést také. Likvidace Čechů je v zájmu našeho národa a lidstva. V zájmu nového šťastného a spravedlivého řádu, který Vůdce buduje. Nezhynou fyzicky, to ne,“ pan Kopfrkingl zavrtěl hlavou a zdvihl ruce, „fyzicky nezhynou, nejsme vrazi. Ale poněmčí se. Je to v zájmu našeho národa a šťastné Evropy. Zde je náš nejvlastnější prostor a odsud budeme řídit svět,“ ukázal rukou po jídelně a pohlédl na kočku, která se právě objevila, „až se to stane, bude ráj. Na věčné časy.“

Za několik dní řekl pan Kopfrkingl Zině, chystající se jít na hodinu klavíru:

„Sličná! Přišel mi dekret. Jsem jmenován šéfem obrovské věci. Odcházím z krematoria na vyšší místo. Jde o říšský projekt, který

jednou provždy zabrání, aby lidstvo bylo vykořisťováno, trpělo hladem a bídou, zbaví lidi utrpení všeho druhu, možná že i koně... Žel nemohu ti nic bližšího říci, je to tajné. Je třeba naprostá mlčenlivost. Ale co říkáš, abych ti ještě dřív, než odejdu z krematoria, ukázal své dvacetileté působiště. Abys viděla, kde tvůj otec začínal, pracoval, poctivě plnil své povinnosti, rostl a vyspíval? Zítřka je sobota, odpoledne se nespaluje, až v pondělí..., co říkáš, vzít si ty hezké černé hedvábné šaty, co jsem ti tenkrát koupil, a kouknout se tam... Seženu nějaký,“ řekl, „fotografický přístroj...“

Když Zina odešla, dostal návštěvu tibetského vyslance. Uvařil čaj s máslem.

„Rimpoče,“ klekl mnich před ním v jídelně na koberec, „je čas. Trůn vás čeká. Tibet, naše blažená země, čeká svého velekněze, lid očekává svého vládce. Zde je háv posledního lámy...,“ mnich ukázal rukou do prázdna, jako by ukazoval na hvězdy, které jsou v jídelně a není je vidět, „zde je zlatý *tegag* a tmavočervený *šamthav*. Zeď, která zacláněla váš rozhled, padla. Nebe se otevřelo, nad námi jsou nekonečné hvězdy...,“ ukázal na strop..., „spasíte svět. Kyab su čivo, kvabgön rimpoče,“ mnich se dotkl čelem země, „*vy jste Buddha!*“

„Vstaňte, synu,“ pokynul pan Kopfrkingl mnichu dobrotivě a v očích měl téměř slzy, a pak se postavil za stůl, zdvihl ruce jako k nebi, na strop... a řekl:

„Nebe se otevřelo, nad námi jsou nekonečné hvězdy. *Lags so*. Jak jsem to léta čítal v knize David-Néelové, v knize o Tibetu, kterou mi svázal v krásné žluté desky pan Rudolf Kádner, knihař na Ovocném trhu v tomto městě Praze. Nechtě jsou všechny bytosti šťastny. Ve jménu šťastného příštího lidstva není žádná obět pro mne dost velká. Pan Holý z Nekázanky také ztratil ženu. Pan Strauss také ztratil ženu na krční souchotě a syna na spálu. Ale musím tu ještě něco vykonat,“ usmál se ku svým nohám, „ještě spasit jednu dobrou duši. Ještě jednu duši závčas vrátit tam, odkud vzešla, zachránit před utrpením, které by ji v tomto příštím šťastném světě čekalo, zítřka, v sobotu odpoledne. Vezme si tmavé hedvábné šaty a ulehne v nich k největší pražské klavíristce, která vůbec byla, paní Hermíně

Sýkorové. Bude jí zpívat nebeské ptactvo druhou větu z Chopinova klavírního koncertu, tak je stanoveno vdovcem. Počkej do zítřka večera, synu.“

Mnich se usmál a v té chvíli jako by se panu Karl Kopfrkinglovi zamžlil svět. Ale bylo to zamžlení v jeho vlastní duši. Když se trochu vzpamatoval, slyšel hrát nádhernou hudbu, byla to velká árie z Donizettiho Lucie, klavírní koncert, Nedokončená, Parsifal a Eroica..., a pak nějaká skočná, klarinet, housličky, též basa, a pak nějaké bubínky, tympánky a mlýnky..., a viděl, že v jídelně stojí poblíž kočky a dveří s portrétem Vůdce a říšského kancléře muži v bílém, tři *andělé*, z nichž jeden se jmenoval Piskoř..., a pak jej nebesky laskavě vedou z bytu, po schodech, kde uhýbá z cesty nějaká zděšená paní a její syn..., před dům, před dům, kde stálo auto, bílé auto, auto pro anděly, zdobené červeným křížem a německou poznávací značkou. Když sehnul hlavu, aby vstoupil, lehký podzimní větřík mu provál vlasy.

V polovici května 1945 — po válce — viděl pan Kopfrkingl okénkem sanitního vlaku na jakémsi nádražíčku malého německého města zástupy vyhublých lidí, vracejících se domů. Zdálo se mu, že mezi nimi poznává nějaké známé tváře, tvář jakéhosi pana Strausse a Rubinsteina a starou tvář doktora Bettelheima a nějakého mládence, snad jeho Jana, a také nějakou ženu, která mu přišla známá. Usmíval se, byl by jim rád zamával, ale právě měl ruku v kapse a právě v té kapse něco nahmatal. Byl to kousek nějakého provázku a kostka cukru. A tak se jen obrátil do kupé a řekl bezrukým a beznohým:

„Šťastné lidstvo. Spasil jsem je. Jistě už nikdy nebude na světě pronásledování, nespravedlnost a utrpení, jistě už ne, ani koně... Pánové, teď nastává ten nový řád.“

Z komína pražského krematoria šel žlutavý dýmek, v té chvíli tam právě spalovali morfinistu.

**CESTA
DO ZASLÍBENÉ
ZEMĚ**

klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

„Kdybys mohl, Sokrate,
všechny lidi přesvědčit
o pravdě své řeči tak
jako mne, více míru a méně zla
by bylo na světě.“
Theaitétos, 57/8

klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

Děkan jel v plášti, vysokých gumových botách a zeleném plyšáku, který nosil, když chodil s lidmi z lesní správy do ráje na kachny. Nemít kněžský kolárek, byl by se podobal lovcovi. Jel na loďce s motorkem a vezl košík s jídlem.

Nejprve jel rovnou na Dunaj přepodivnou spleť potůčků a říček. Vplul tam říčkou, která se v rákosí ztrácela, ale zdejší lidé ji znali. Bylo už dopoledne, začínalo velké horko a Dunaj byl klidný, tichý, mrtvý, neplula tam žádná loď ani loďka a tiché, klidné a mrtvé byly i břehy. Jel nejprve kus proti proudu a pak zase kus po proudu, ale na břehu nebylo živé duše. Vrátil se říčkou v rákosí zpět do hlubin ráje. Až do poledne křížoval rameny, říčkami, potoky a zajížděl i do různých úžlabin a slepých cest a co chvíli volal. Ale ozývaly se jen ozvěny, ozvěny v horku, které ustavičně rostlo. První lidskou stopu našel na písčince s hromadou bílého kamení, kde vystoupil na břeh. Objevil pár prázdných konzerv v odplaveném písku. Zašel do blízkého lesa, kde rostly maliny, ostružiny a houby, a volal. Ale ozvali se jen ptáci.

Jel dál proti proudu až do míst, kde bývá v době sucha násep a řečiště se štěpí úžlabinou, a nakonec zabočil do většího ramene. Na jeho břehu za porostem byl rybník s mělkou stojatou vodou, plnou rostlin, který se za dešťů rozvodňoval a tam našel druhou stopu. Mezi lekníny viděl plavat stůl, židli a bednu, na druhém břehu

v rákosí prkno, podobné lavici. Uprostřed rybníka se rýsoval obrys lodi, vršek kovové kostry a budky a vepředu na tyči horní kraj hákového kříže. Trochu se zarazil. Že by Židé, prchající z Rakouska, pluli pod hákovým křížem? Pak ho napadlo, že to snad byl jediný možný způsob, a přemýšlel, jak se vůbec octli v těchto místech. Volal přes rybník, ale nikdo se neozval, jen křik vodních ptáků a ozvěna v dalekém lese. Jednu chvíli se zahleděl na nebe nad rybníkem a měl dojem, že se lehce zamlžuje. Bylo po poledni a začínalo dusno. Vrátil se k loďce a jel k Modrance.

Zakotvil v místě, kde nedávno kotvila loďka rybáře, a prodral se bujným křovím na mýtinku. A zde našel stopu třetí: tráva byla slehlá, jako by v ní lidé chodili a leželi. Opět volal, ale odpovídala mu jen ozvěna a nepokojný bzukot hmyzu. Bylo dusno a nebe začínalo šednout. Vyplul z potoku a jel znovu na Dunaj.

Teď jel širokým ramenem, jedním z hlavních, jež vedly do hlubin ráje. Voda v něm už nebyla kalná a hnědá, ani se prudce nevalila, ale rameno bylo zlověstné. Pak se v dálce konečně objevila řeka. Nezměrná světlá řeka s velkým pevným jasným protějším břehem a široširou oblohou. Ocítl se v místě, kde byl na Dunaji ostrov. Úzký ostrůvek uprostřed řeky s lesními stromy a rákosím, který rozděloval řeku do dvou ramen. Rameno, kterým vyplouval, bylo vroubeno lesy a rákosím, v jeho ohbí byla ostrohranná skalka a za ní, už na břehu Dunaje, větší písčina s hromadami bělostného kamení. Když zakotvil u ostrohranné skalky, bylo už pozdní odpoledne, dusno a nebe šedé, šedé nebe nad Dunajem, kam oko dohlédlo.

Když děkan u skály vystoupil z loďky, měl dojem, že jsou nablízku lidé. Jako by se byl dotkl něčeho živého, co bylo ve větší vzdálenosti, anebo jako by se bylo něco živého z větší vzdálenosti dotkló jeho. Jako by náhle cítil slabé zamrazení a slyšel bzukot nescíslných rojů včel. Jako by náhle poznal, že je na místě. Vzal klobouk a košík a dal se podél skalky. A teď se mu zdálo, že slyší i hlas. A pak došel za skalku a spatřil něco, co se podobalo obrazu.

Na břehu Dunaje, který široce a klidně tekl na východ a neplula po něm jediná loď, na břehu Dunaje na písčine s hromadami

bělostného kamení spatřil v šerosvitu, který padal na zem, kamenou hranici s haldou větví a chrastí a u ní košík a dvě věci, které nerozpoznal. Několik roztrhaných lidí se mlčky a tiše ploužilo od ní za dvěma, z nichž jeden měl černé šaty, klobouk, vousy a v ruce hůl a druhý byl polonahý a štíhlý, ještě téměř chlapec, a držel někoho v náručí. Mířili k blízkému lesnímu porostu. Když tam došli, stanuli a černý muž v klobouku si roztrhl na prsou košili a začal zpívat. Jeho zpěv byl naříkavý, přerývaný, tichý, a přece doléhal až ke skalce a odrazil se od ní i od tichých a mrtvých vod obrovské řeky, jež tekla opodál.

„Jisborech ve jištabach...“ slyšel děkan, „alejnu veal kol Jisrael...“ slyšel a náhle pochopil. Pochopil, že to, co se tu odehrává, je pohřeb. Že ten muž v klobouku a s holí je židovský rabín a pronáší právě hebrejskou modlitbu, kterou Židé říkají za mrtvé.

Děkan mlčky sňal zelený lovecký klobouk, odložil košík, usedl na kámen a čekal, až rabín promluví, jak je zvykem po židovském pohřbu. Usednout a čekat, až promluví ten, kdo má hoře. Rabín to zřejmě pochopil. Usedl na kámen a promluvil.

„Pohřbili jsme patnáctiletého chlapce,“ ukázal k lesnímu porostu, „zemřel snad na zápal plic. Z patnácti nás zbylo sedm. Čtyři spáchali sebevraždu...“ rabín pohlédl na dusné šedé nebe, pod nímž se hromadily temné mraky, „dva zahynuli při pokusu o jejich záchranu a dva zemřeli smrtí přirozenou.“

„Povolili nám jet z Vídně k Černému moři, kde nás měla čekat anglická loď Lightning a dovést nás do Istanbulu. Pak měl jet každý, kam by chtěl. Do Ameriky, Austrálie, Ekvádoru. Dali jsme za propuštění majetek. Nesměli jsme nikde vystoupit na břeh, protože nám okolní státy odmítly průjezdní víza, mohli jsme jen plout po řece. Rozbil se nám motor a snažili jsme se přistát. Ale byli jsme pokaždé odehnáni, vojáci na nás mířili z pušek. Cesta nás unavila a toužili jsme aspoň jednu noc si odpočinout na zemi. Jednou kvečeru nás Dunaj právě v těchto místech zanesl do ramene, kterým jste sem přijel, a pak jsme se ocitli v ráji. Byl tam klid a mír a nebylo třeba se bát, že nás někdo najde. Děkoval jsem Hospodinu, že nám poskytl tento nedotčený

kout, bylo to pro nás vskutku požehnání. Bylo to takové požehnání,“ řekl rabbi a hleděl na děkana, „jako když Bůh nasytil naše předky na útěku z Egypta manou anebo je napojil vodou ze skály. Připevnili jsme na loď motor, odpočinuli si a doufali jsme, že opět vyplujeme na řeku a pojedem dál k moři. Ale pak jsme se jednou ráno probudili a voda v řečišti, kterým jsme připluli, byla vyschlá. Nakonec jsme ztroskotali, bez jídla a vody jsme obcházeli břehy a hledali cestu k Dunaji. Věděli jsme, že nakonec nám cestu ukáže Bůh. Zjevovala se nám totiž duha...“ řekl rabbi a hleděl na děkana, „a vidíte, Bůh nás skutečně vyslyšel. Jsme zde. Ale než jsme sem došli, někteří z nás podlehli útrapám a zemřeli. Jako našim předkům, Mojžíšovi a Áronovi, ve čtyřicátém roce pobytu na poušti řekl Hospodin, když mnozí reptali a nevěřili na vodu ve skále, že tyto lidi nedovedou do země, kterou jim dá, tak Hospodin neuvedl do země ani ty z nás, kteří zahynuli. Rodiče ztratili syny a dcery, dcery ztratily matky a otce, ženy ztratily manžely, bratr ztratil bratra, pohřbili jsme je tam...“ rabbi ukázal do džungle.

Pak rabbi opět pohlédl na dusné šedé nebe, pod nímž se hromadily temné mraky, a pokračoval:

„Když jsme tenkrát časně ráno vyjžděli z Vídne, když jsme vplouvali za Prátrem do hlavní řeky, slunce právě vycházelo a na řece se držel ranní opar. Tenkrát jsem slíbil Bohu, že lidi na pramici dovedu do zaslíbené země. Byl jsem jediný duchovní na lodi, ostatní byli ředitelé, velkopřumyslníci, továrníci, umělci. Nuže, z vůle Boží nebylo souzeno dojít všem, ale je tu ještě šest lidí,“ rabbi ukázal k hrobu pod lesní porost, „šest lidí na samém konci cesty. Jsou to už jen trosky, ale těm je souzeno dojít. Nemohu jim už nic vykládat. Necháпали by to, protože téměř nevnímají. Nechápou, co se stalo. Jen tento hoch ještě chápe,“ rabbi ukázal na štíhlého osmahlého hocha, který mlčky seděl celou dobu za ním, „a pak ještě jeden muž z tamtěch, bankovní ředitel Festan. Nemohu jim nic vykládat i proto, že jsme po pětinasobném pohřbu v š i v ě, v sedmidenním smutku, a teprve po třech dnech může zas židovský učitel učit žáky. A konečně není jim proč vykládat, protože na dně jejich vědomí vše je. Vidíme na nebi duhu,“

rabbi zdvihl zrak k nebi nad Dunaj, které bylo téměř už celé temné, „klene se tuhle nad řekou jako obrovský most nad Jordánem, po němž přejdeme k Jerichu do zaslíbené země,“ ukázal nad řeku, „ta duha je tak blízko, že je na dosah ruky...“, rabbi jemně mávl dlaní, jako by do ní stíral vzduch, „to je připomínka, že musím zbytek lidí dovést do země, a je to i znamení, že je dovedu.“

Děkan viděl nad Dunajem temné nebe a hlavou mu blesklo, za jak dlouho se asi strhne bouřka. Zatím ještě bylo bezvětrí a ještě se nikde neblýskalo a nehmělo, jen hejno divokých husí rychle letělo po proudu. A viděl lidi u hrobu pod porostem, kteří tam zpola klečeli a leželi.

„Důstojný pane rabíne,“ řekl navenek klidně, „máte dovést lidi do zaslíbené země a Bůh jistě dá, že dovedete. Počkáme, až tu pojeďte loď. Někam vás doveze. Požádáte úřady, aby vám daly náhradní plavidlo. Pojedu s vámi a pokusím se to vyjednat. Katolický kněz má dnes v této zemi váhu. Snad se mi i podaří, aby vám úřady daly lodníka, který vás doveze na hranice, a tam se vás ujme jiný. Spojíme se v nutném případě s biskupskou konzistoří, která může zakročit ve vládě nebo přímo u hlavy státu. A pak je tu ještě jedna možnost. Odevzdali jste majetek ve Vídni a tam vám dali loď s říšskou vlajkou. Když teď loď ztroskotala, měli by vyslat pomoc. Protože jste ztroskotali na našem území, ministerstvo může intervenovat u německého velvyslance. Tak dovedete lidi k moři na anglickou loď. Teď je však třeba dát lidem,“ děkan ukázal k hrobu, „jíst. Pak bude třeba, aby se připravili na déšť. Za chvíli přijde bouřka,“ děkan ukázal na nebe nad Dunaj, „jsou tam temné mraky...“

Rabbi hleděl na kněze a bylo znát, že sleduje všechna jeho slova. Sledoval je i štíhlý osmahlý hoch, který seděl za ním. Když děkan skončil, rabbi chvíli mlčel, ale pak se usmál a zavrtěl pomalu a slabě hlavou.

„Otče,“ řekl, „jste laskav, že přinášíte a nabízíte vzácnou pomoc. Ale cesta přes úřady a ministerstva... s výjimkou biskupské konzistoře... do zaslíbené země nevede. Kdyby nás vzala nějaká loď, dovezla by nás jen před hlavně pušek, v nejlepším případě do tábora..., jsou prý takové tábory pro bezdomovce, slyšel jsem o nich ve Vídni...,“

a v tom táboře by nás čekal osud, který by byl stejný jako osud našich předků v zemi kananejské. My jsme sice šťastně vyšli z Egypta, ale jsme v zajetí. Nemůžeme se vrátit do ráje,“ rabbi ukázal na džungli, „vidíte, co z nás udělal...“, rabbi ukázal k hrobu, „a nemůžeme už ani vstoupit na loď a jet po Dunaji. Nemůžeme se vrátit ani pokračovat, nemůžeme dopředu ani dozadu, nemůžeme na východ ani na západ. Naše cesta může vést jen do zaslíbené země a ta vede už jen jediným směrem. V z h ů r u,“ ukázal rabbi k nebi a v jeho očích se mihl jakýsi nepřítomný záblesk. A pak ještě dodal:

„Jsmé jen cizinci a poutníci na této zemi.“

Děkan teď už zcela pochopil a na chvíli se mu zastavilo srdce. Ale pak mlčky vyndal z košíku jídlo. Byly to ryby a dva bochníky chleba. „Důstojný pane rabíne,“ řekl „můžete to lidem ovšem rozdat sám.“

Rabbi pohlédl na chléb a ryby a téměř nezatelně se usmál.

„Rozdělte to sám,“ opakoval děkan a i on se téměř nezatelně usmál. „Ano,“ kývl rabbi, „jsou to dary společného Boha a Bůh nechť vám za ně požehná. Ale sám poznáte, že i to je marné. Tenkrát před dvěma tisíci léty se hladoví vrátili z Hory domů, ale my už na zemi domov nemáme. Je to marné prostřený stůl...“ Rabbi kývl na stihlého osmahlého chlapce, aby vzal košík. Pak se zvedli, děkan sebral klobouk a šli k lidem u hrobu.

Lidé se dívali na děkana a Viléma Breitenbacha zrakem, jímž hledí polomrtví na zjevení. Jen když pohlédli na rabína v černých šatech, s košilí na hrudi roztrženou a v klobouku, jejich pohled se trochu zpřítomnil, jako by viděli skutečnou bytost.

„To je tedy hrob poslední oběti,“ ukázal rabín na kopeček z větvi a chvojí pod porostem, „hrob malého rybáře.“

Děkan přistoupil k hrobu s kloboukem v ruce a pomodlil se Requiem aeternam. Když se domodlil, rabín řekl:

„Jsmé na této zemi jen cizinci, poutníci a také vydědenci, vy to, důstojnosti, víte. Nebudeš se zde dlouho lopotit, stojí psáno, ani ustavičně snášet bolest. Nebudeš dlouho bédovat, kdo mě vysvobodí z těla smrti této, ani naříkat, běda mi, že se můj pobyt v cizině prodlužuje. Vyčkej maličko a uzříš, jak rychle bude konec všemu zlu.“

Přijde hodina, kdy přestane všechna práce, všechen shon. Vždyť jen nepatrné a krátké je všechno, napsal váš kempenský světec, co svým časem pomíjí. A vy to víte.“

Děkan hleděl na hrob chlapce, poslední oběti, a měl dojem, že nad hrobem letí černobílí ptáci.

„Je však také psáno,“ řekl: „Znám dobře tužbu tvou a slyšel jsem vzdechy tvé. Rád bys měl už nyní skvostnou svobodu synů božích, už teď se unášíš v představách příbytkem věčným a vlasti nebeské, ale ještě nepřišla hodina. Ještě žiješ v čase jiném, v čase boje, práce a zkoušky. Ještě musíš na zemi prodělat mnohou zkoušku a v mnohém být vytříben.“ Ale rabbi mlčel.

A pak tedy vyjímali z koše chléb a ryby a rabbi krájel chléb děkanovým nožem a roznášel lidem. A tu děkan viděl, že někteří berou a jí, jeden starší muž, jedna žena a štíhlý osmahlý hoch, který byl s rabbim, a rabbi kývl a řekl: „Pan Festan, hospodyně Marta a Vilém...“ ale ostatní, ač nejedli už mnoho dní, nebrali a nepozřeli sousta. Hleděli na rabína a v té chvíli se jejich pohled trochu zpřítomnil a pak třeštili zrak na nebe nad Dunaj. Tři ženy, z nichž jedna byla v kůžích a květovaných šatech.

„Už věříte?“ řekl rabín.

A pak řekl:

„Zkoušky jsou prodělány a vytříbení je hotovo. To jsou potomci Abraháma, Izáka, Jakuba, potomci osvobozených z Egypta, Mojžíše, Árona, potomci Saula, Davida, Šalamouna. A lidstvo,“ rabín se smutně usmál, „lidstvo je napadáno nepřítelem odpradáвна.“

„Ano, napadáno nepřítelem odpradáвна,“ ozval se jakýsi hlas z lesa, skály a rákosí a v té chvíli bylo zde plno černobílých ptáků, ale byl to klam, nebyli zde černobílí ptáci, ani se neozvalo rákosí, skála, les, to se kdesi v mracích hromadily hromy, blesky a prochvívaly vzduch u hrobu, u něhož dleli lidé a stál koš chlebů a ryb, ten marně prostřený stůl... „Lidstvo je stále napadáno nepřítelem. Jednou byli nepřítelem Egyptané, podruhé Babylonci, potřetí Římané, počtvrté barbaři, popáté Turci, pošesté náboženští odpůrci, posedmé němečtí nacisté. Jednou jsou obětmi chudí, podruhé bohatí, potřetí menšina, počtvrté

ti, co nesouhlasí s bezohledným vládcem, popáté ti, co nesouhlasí se zákeřnou politikou, pošesté ti, co nesouhlasí s učením, posedmé Židé. Pořád někdo někoho pronásleduje a pořád někomu bere volnost. Pořád někdo někoho viní a štve a pořád někde někomu bere život. Pořád někdo utlačuje jiné ve jménu pravdy a pořád někdo někoho hubí ve jménu práva. Pořád povstává nový nepřítel, který zneklidňuje, znepokojuje, bdí, naslouchá a hrozí, jednou v uniformě generála, podruhé v uniformě feldvébla, potřetí v civilu, počtvrté v krásném rouchu, popáté v žebrácké houni a pošesté třeba nahý. Pořád někdo někomu brání jíst, bydlet, spát, hledat štěstí a žít. A Židé na to od počátku dopláceli ze všech nejvíc. Proto volají šalom, mír vzdáleným i blízkým, mír celému světu, mír všem.“

Rabbi se obrátil k lidem, u nichž stál koš chlebě a ryb, marně prostřený stůl, a vyzval je, aby vstali. Aby vstali a šli za ním k hranici. U hranice se obrátil k děkanovi.

„Zkoušky jsou prodělány, vytríbení hotovo, hodina přišla,“ řekl, „duha je nad Jordánem. Ještě naposledy vzdáme chválu Bohu,“ řekl, „mohu-li o něco poprosit, tedy o oheň.“

Rabbi zapálil dřevo na hranici, dřevo zapraskalo, plamen vyšlehl k nebi a s ním se k nebi vznesl i kouř. Rabbi stál před hranicí v klobouku, s rukama na prsou a u nohou mu ležel proutěný košík a hůlka. Hleděl k nebi, na duhu nad Jordánem. Lidé stáli za ním a vytřeštěně hleděli do ohně. Děkan stál opodál s kloboukem v ruce a měl dojem, že sní. U košíku a hole u nohou rabbiho viděl jakýsi obraz ve zlatém rámu a gramofonovou desku. Pak se poprvé zablesklo a zahřmělo.

„Vím, co je pravda,“ děkan se již neudržel a přerušil modlitbu rabína, „ale právě proto se musíte vzepřít. Pokusit se. Nevzdat. Důstojnosti,“ zvolal a pohlédl na lidi, „jménem našeho společného Boha, jemuž jsme oba zavázáni, vy i já, vás prosím, zachraňte pozemský život! Kdybychom nepodnikli vše, co je v našich silách,“ zvolal, „dopustili bychom se — sebevraždy.“

Rabbi odtrhl zrak z nebe a v jeho očích se zjevil záblesk přítomna. Zdálo se, že chápe. Sebevražda byl těžký hřích, a dvakrát těžký pro židovského rabína.

„Sebevražda je přivodění smrti ze zármutku,“ řekl, „sebevražda nepodstupuje smrt, že je ušlechtilá, nýbrž že se vyhýbá utrpení a protivenství. Ale my přece nejdeme na smrt a nevyhýbáme se protivenství a utrpení, kterým jsme už prošli. My teď přece jdeme k životu, do země zaslíbené. Přisahal jsem Bohu, že tam lidi dovedu, a lidé už nemohou jinak.“

Rabbi opět zdvihl oči k nebi, plameny a kouř z hranice stále ještě stoupaly. Pak se zablesklo a zahřmělo podruhé a strhl se vítr. Obrovská široká řeka, mrtvá do té doby, se začala vzdouvat a plameny a kouř nad hranicí se začaly zmítat. Lidé s očima rozšířenými hleděli nad řeku.

„Důstojnosti,“ zvolal ještě jednou děkan, „ještě znovu vás prosím jménem našeho Boha. Jsme odpovědní sobě i jemu. Jsem zavázán Bohu a církvi plnit svou kněžskou povinnost za všech okolností do poslední možné chvíle. Jde už jen o krátký čas. Vy nevíte,“ děkan zvolal, „co se dnes ráno stalo. Vypukla válka s Polskem. Je to začátek druhé světové války. Hitler bude poražen. A pak na zemi bude mír, svoboda a štěstí.“

„Kéž by to tak bylo,“ řekl rabbi, ale tentokrát už oči z nebe neodvrátil. „Plesejte Bohu všechny země,“ modlil se žalmy a vítr divoce zmítal plameny a řeka opodál se vzdouvala, „radostně oslavujte Hospodina. Předstupte před jeho tvář s plesáním. Bože můj, po tobě toužím na úsvitě. Žízním v zemi pusté a bezvodé, tak se objevuji před tebou, abych viděl tvou moc a tvou slávu. Neboť tvé milosrdenství je lepší než život...“ a děkan poznal, že je už všechno marné. Ale pak se rabbi přece jen ještě otočil k děkanovi a v jeho očích, v očích z jiného světa a času, se přece ještě na chvíli mihl záblesk přítomna.

„Otče,“ usmál se zarostlou tvář, „snad se někdy někdo doví, jak Židé ve dvacátém století putovali do zaslíbené země. Bankovní ředitel Festan, velkopřemyslník Breitenbach a továrník Kerstorff s rodinami, hospodyně Marta, světoznámá pěvkyně Rosa Salingerová, tito Židé byli bohatí, velmi bohatí..., a jeden malý ubohý oblastní rabín. Jsou však i chudáci, a jak poputují ti, to ví zatím jen Bůh. Zde leží,“ ukázal pod hranici, „Rembrandtův obraz archanděla Michaela, odvěkého

ochránce židovství a křesťanství, a poslední deska s hlasem velké pěvkyně. Přijměte to na památku a vaši pomoc necht' vám Bůh tisíckrát odplatí. Modlete se za nás. Až se rozestoupí voda Jordánu jako za Jozua, jako Rudé moře na pokyn Mojžíšův a duha nám vydá světlo ve tmě, modlete se, ať dorazíme k cíli.“

Pak se zablesklo a zahřmělo potřetí, nebe zrudlo a nastalo peklo. Vítr zdvihl řeku k nebi a spojil ji s proudy vod, které se začaly valit na zem. Oheň na hranici zasyčel a zhasl. Rabbi vzal proutěný košík a hůl, obrátil se k lidem a ve větru a dešti ukázal nad Dunaj. Pak zvedl hůl k rozbouřeným žvlům a lidé vytřeštili zrak. „Otevřte brány, ať vejde národ spravedlivý,“ zvolal rabbi s holí k nebi a prodíral se deštěm a vichrem k řece, „důvěřujte v Hospodina navěky, neboť Hospodin je naší oporou na věčné časy. Bi Thu ba Adonaj adé ad, ke bejá Adonaj cur olámím.“ A pak znovu se zablesklo a zahřmělo a před zraky rabína a lidí, kteří šli za ním, duha na nebi vzplála a Dunaj se rozestoupil. „Svatý, svatý, svatý je Hospodin zástupů,“ volal rabín se zdviženou holí, „plná je země jeho slávy. Kadoš, kadoš, kadoš Adonaj Ceva'ot...“ a vstoupil do rozestouplých vod. První, kdo za ním vstoupil, byla žena v kůži a květovaných šatech, s vlasy a tváří zalitou, a v jejich uších a na ruce se namžik zalesklo zlato. Druhý, kdo vstoupil, byla žena s bílým slunečníkem. Poslední, kdo vstoupil, byl štíhlý osmahlý hoch.

Děkan klesl na kámen u zhašené hranice krok od obrazu a desky a šlehán deštěm a vichrem ukryl hlavu v dlaních. Když za pár vteřin opět zvedl hlavu, protože nový blesk a hrom otrásl zemí, viděl jen, jak jedna nebetyčná vlna vymrštila jakousi malou proutěnou věc kamsi do rákosí, a pak už viděl jenom temnou, divokou, valící se řeku.

EDIČNÍ POZNÁMKA

Svazek próz Ladislava Fukse zahrnuje texty novelistického rozsahu *Pan Theodor Mundstock* (1963), *Spalovač mrtvol* (1967) a *Cesta do zaslíbené země* (1969; ve svazku kratších próz *Smrt morčete*). Pro přítomnou komentovanou čtenářskou edici jsme jako výchozí zvolili první vydání těchto textů.

Fuksova beletristická prvotina *Pan Theodor Mundstock* vyšla poprvé v roce 1963 jako 289. svazek edice *Žatva* v nakladatelství Československý spisovatel, jejím redaktorem byl Ivan Klíma. Druhé vydání vyšlo v tomtéž nakladatelství v roce 1969 s ilustracemi Stanislava Kolíbala. Třetí vydání pochází z roku 1985, vyšlo opět v nakladatelství Československý spisovatel a doslovem jej opatřil Bohumil Svozil. Čtvrté a zároveň poslední vydání *Pana Theodora Mundstocka* za autorova života vyšlo ve svazku *Akordy života* připraveném nakladatelstvím Mladá fronta roku 1987. Autor doslovu a autorských medailonů Petr Bilek do něj vedle Fuksovy prózy zařadil novelu Jana Otčenáška *Romeo, Julie a tma* (1958) a prózu Jana Kozáka *Mariana Radvaková* (1961; v souboru *Horký dech*). V polistopadovém období edičně připravil Fuksovu prózu Miloš Pohorský pro nakladatelství Euromedia Group – Odeon, kde vyšla dvakrát, v letech 2005 a 2015, jako páté a šesté vydání. Naše edice Fuksova prozaického debutu je tedy v pořadí jeho sedmým vydáním.

Novela *Spalovač mrtvol* je Fuksovým nejvydávanějším titulem po roce 1989. Poprvé byla vydána v roce 1967 jako 327. svazek edice *Žatva* ve vydavatelství Československý spisovatel a redakčně ji připravila Marie Vodičková. Podruhé byl *Spalovač mrtvol* vydán roku 1983 v nakladatelství Mladá fronta s doslovem redaktora Jiřího Navrátila. Třetí vydání z roku 2003 pro vydavatelství

dům Euromedia Group – Odeon redakčně připravil a doslovem opatřil opět Miloš Pohorský. Čtvrté vydání vypravilo totéž nakladatelství v roce 2005 pro edici Světová literatura Lidových novin. O další dva roky později vyšel *Spalovač mrtvol* popáté, tentokrát v nakladatelství Academia. Šesté a sedmé vydání novely pochází z let 2013 a 2017 a vyšlo znovu v péči nakladatelství Euromedia Group – Odeon s identickým doslovem Miloše Pohorského. Naše edice *Spalovače mrtvol* je tedy v pořadí jeho osmým vydáním.

Cesta do zaslíbené země s datací 1967 byla jako poslední a zdaleka nejrozsáhlejší text zařazena autorem do prozaického souboru *Smrt morčete*, který vyšel v roce 1969 v nakladatelství Mladá fronta jako 156. svazek edice Boje. Druhé vydání prózy v eponymním svazku *Cesta do zaslíbené země a jiné povídky* připravil Josef Malý pro pražské nakladatelství Horizont v roce 1991. Svazek obsahuje všech deset povídek souboru *Smrt morčete*, aniž by ovšem dodržoval jejich původní pořadí, a k tomu přináší další tři Fuksovy povídky, otištěné dosud pouze časopisecky (jmenovitě se jedná o texty *Vavřínek*, *Zpráva o Barbaře z Mníšku* a *Mezi dvojím zahýkáním oslíka*). Třetí vydání novely bylo opětovně vydáno v souboru *Smrt morčete*, který vyšel roku 2005 v nakladatelství Euromedia Group – Odeon pod redakční taktovkou Miloše Pohorského. Tento svazek ovšem obsahuje — vedle textů autorem zařazených do původního souboru — rovněž povídkový cyklus *Mí černovlasí bratři* (1964) a torzo románu *Podivné přátelství paní Lucy Fehrové*, respektive jeho první kapitolu, jež vyšla jako zvláštní tisk k autorovým pětadesátinám v Československém spisovateli v roce 1988. Naše vydání prózy *Cesta do zaslíbené země* v tomto svazku je v pořadí čtvrtým vydáním.

Přítomná edice vychází z prvního knižního vydání všech tří textů. Pokud je nám známo, Fuks do pozdějších vydání svých děl redakčně nezasahoval a jejich znění neupravoval. Výjimkou v tomto ohledu bylo údajně druhé vydání *Spalovače mrtvol* (1983), které zmiňuje Miloš Pohorský v ediční poznámce k třetímu vydání (2003, s. 142): „Druhé vydání se proto tisklo s minimálními změnami, jež vyplynuly nejspíš z odlišnosti v redakční praxi. Některé drobné nepřesnosti v něm byly opraveny. Jako základní text pro novou (posmrtnou) publikaci bylo tedy nutné brát druhé vydání. Zároveň bylo třeba přihlížet k prvnímu textu, aby se napravila některá nová redakční přehlédnutí. Výjimečné dílčí, a zřejmě autorské úpravy se objevují v poslední kapitole: je zvlášť citlivá na vyjádření sugestivní tajemnosti, na přesnost náznaků a na „útlocitnou“ stylizaci vyprávění, jež je groteskní i tragická a záměrně blízká psychopatické titulní postavě, panu Kopfrkinglovi.“ Při našem srovnání prvního a druhého

vydání jsme ovšem žádné výraznější autorské úpravy nezaznamenali, a to ani v případě exponované poslední kapitoly.

Přestože fond autorovy literární pozůstalosti v Literárním archivu Památníku národního písemnictví na Strahově je obsáhlý, rukopisnou ani strojopisnou verzi Fuksových textů neobsahuje (výjimkou jsou sloupcové korektury některých próz). Je známo, že když autor na sklonku života svoje písemné materiály instituci odprodával, velmi úzkostlivě dbal na to, aby zlikvidoval všechny případné předchozí textové podoby. Proto lze považovat první vydání Fuksových próz za jejich nejpůvodnější dochovanou textovou verzi. Vedle toho jsme přihlíželi k poslední edici všech tří textů ještě za autorova života (čtvrté vydání *Pana Theodora Mundstocka* z roku 1987, druhé vydání *Spalovače mrtvol* z roku 1983 a druhé vydání *Cesty do zaslíbené země* z roku 1991), přestože tato vydání nelze u Fukse z výše zmíněných důvodů považovat za skutečná vydání poslední ruky. Rovněž jsme zohlednili vydání textů, které pro nakladatelství Euromedia Group – Odeon připravil v letech 2003 až 2005 Miloš Pohorský.

Fuksův vztah k vlastním literárním textům dobře ilustruje svědectví Ivana Klímy, nakladatelského lektora a následně redaktora autorovy prvotiny *Pan Theodor Mundstock*. Podle něj byl Fuks k lektorským připomínkám až příliš vstřícný, snad z obavy, že próza vůbec nevyjde. K nakladatelským redaktorům vzhlížel s přehnanou úctou a všechny jejich připomínky a námítky zcela nekriticky akceptoval. Výsledkem byl text, který nedržel pohromadě a nedával valného smyslu. Autorovu ohebnost a přizpůsobivost komentuje Klíma následovně: „Bylo něco přízračného v tom, že by snad byl [Fuks] jako jeho hrdina ochoten nadýchat se svítíplynu, kdyby mu to někdo navrhl jako potřebné pro vydání rukopisu.“¹ Prozaik si naštěstí první verzi uschoval, Klíma ji znovu přečetl a až na jeden drobný zásah přiměl Fukse vydat text v původně odevzdaném znění.

Texty prvních vydání Fuksových próz přejímáme se všemi jazykovými zvláštnostmi a soustředíme se především na uplatnění stávající pravopisné normy (*Internetová jazyková příručka, Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008–2021*). Vycházíme z edičních zásad popsanych v příručce *Editor a text* (2. vydání, Praha–Litomyšl, Paseka 2006), přičemž usilujeme o to, aby úpravy nezasahovaly do individuálního autorského stylu a nebyly na úkor náležitě interpretace.

1 Ivan Klíma: *Moje šílené století*, Praha, Academia 2011, s. 370.

Respektujeme zastaralé či nestandardní slovní tvary, jež autor používá: gen. sg. *do chlebička, tenora* (miněn tenorista), *týla, z dvorka*, dat. sg. *panu Vorjahrenu*, akuz. sg. *skeleta* (ve významu kostra), lok. sg. *na margaríně*, lok. pl. v *klášteřích*.

Lexikální stránku textu ponecháváme (s výjimkou cizích slov, viz níže) beze změn, respektujeme zastaralé či archaické slovní tvary substantiv (*bradýř, germanist, jupice, kinomat, porculán*), adjektiv (*majestátný*) i sloves (*hmouřil, pášou, zabíš*), stejně tak zachováváme spíše výjimečný dialektismus *kožuch*. Podle původní podoby ponecháváme množství nezvyklých deminutiv, která se výrazně podílejí na autorském stylu (*figurínka, jídelnička, kvelbík, písčinka, svrchníček, trošičku, třístečka, tříštka, tympánky, vikýřek*). Z téhož důvodu zachováváme specifické tvary nezvyklých slov, jejichž význam je zřejmý, většinou se jedná o autorské neologismy vytvořené odlišnou slovtvorbou jako protějšky používaných slovních tvarů (*nalhávač, prostouplý, prošedlý, stihlí* ve smyslu postižení, *utěračka, zlístovnít, zvedlejška*).

V textu ponecháváme všechny nespisovné slovní tvary, které používají literární postavy ve svých verbálních projevech a které slouží jako jejich charakterotvorný prvek. Jedná se především o vypouštění koncovky u slovesného tvaru 1. os. pl. (*emigrujem, můžem, nepojedem, pohnem, pomřem, zúčtujem* apod.) a ve tvaru 3. os. pl. (*neprožívaj*), dále o vypuštění přípony přičestí minulého (*nepřepad, nevším, vybuch*), případně o vypuštění vokálu v přičestí minulém (*začli*). Další nespisovné výrazy, které ponecháváme beze změny, se vážou k oblasti obecné češtiny. Na prvním místě je hojně užíváno proteze (*vodjakživa, voni, vopatrně, vopice, vopravdu, votevřu, vo zem*), dále se vyskytují nekorektní tvary substantiv (*mlíkárna, mlíkař, šlupka, tejdén, vozejk* apod.), adjektiv (*hloupej, plnej, praktickej, starýmu, strakatejch, štědrej, živej* apod.), zájmen (*jakej, každěj, náma, ňáký, váma* apod.), číslovek (*dvacátýho, sedmýho*), sloves (*abysme, bejt, děte, jseš, líběj, maj, mejt, moh, oblíct, prohrajou, představějí, sou, vem, viděj* apod.), příslovci (*pozdějc, pozejtří, raděj, vocuď*) a dalších slovních druhů (*heleďte, kdežpak*). Specifickou kategorií spadající do téže oblasti tvoří užívání nespisovných tvarů ukazovacích a přivlastňovacích zájmen, která rovněž ponecháváme v původní podobě (*do tý jídelny, do tý svý vily, na tý hvězdě, na tý skříni, na týhle tvrdý zemí, ty svý plakáty, v tý svý tlapě, v týhle době*). Beze změny zachováváme rovněž výrazy expresivní (*bááádatel, divadlo*) a vulgární (*chcíp, sviňský*). V případě reklamního nápisu soukromého prodejce, který má opět charakterizovat původce, ponecháváme nesprávný tvar osobního zájmena *u mně*, jinak jej

upravujeme dle současných pravidel (všichni u mě žili dobře **m. mně**). Stejně tak zachováváme tvary *nevinej, nevinejch* v přímé řeči postavy mluvící obecnou češtinou, v jejímž kontextu by spisovné tvary působily hyperkorektně. Podobně preferujeme zachování rýmu před spisovným slovesným tvarem ve shodě podmětu s přísudkem (*tuhle sádlo hadí, co mají děti rádi*), jinak shodu ovšem opravujeme (*vzaly se vaříče m. vzali se vaříče*).

Kvantitu cizích slov uvádíme v progresivním tvaru s krátkým vokálem: *agonie m. agónie, benzin m. benzín, jodový m. jódový, milion m. milión, ofenziva m. ofenzíva, sezona m. sezóna, Sumer m. Sumér, synagoga m. synagóga, vagon m. vagón* apod. Ponecháváme nespisovné výrazy z němčiny (*aušus, feldvébl, flaše, štelář, verk, zgruntu*). V případě zvláštního tvaru označujícího obchod s parfémý ponecháváme specifickou slovtvorbu, avšak píšeme *parfémářství m. parfumářství*.

U vlastních jmen osobních a zeměpisných cizího původu uvádíme podobu podle současných pravidel: *Bethlen m. Bethlén, Ekvádor m. Equador, Enšpígl m. Eulenspiegel, Guayaquil m. Quajakvil, Izrael m. Israel, Jozue m. Josue, Judit m. Judith, Kuzari m. Kusari, nikaragujský m. nicaragujský, Oreb m. Horeb*.

V textu se vyskytuje množství názvů židovských náboženských textů a citace z nich, které jsou většinou přepisem z hebrejštiny. Uvádíme jejich podobu podle současného úzu zápisu, je-li dohledatelný. Drobné opravy byly provedeny i v zápisu německých slov. Všechny tyto výrazy jsou náležitě komentovány ve Vysvětlivkách.

V duchu platných pravopisných pravidel preferujeme progresivní (spřažené) psaní spřežek (*divže, dosytostí, kdoví, načtyřikrát, nadevšecko, navěky, taktak, užuž, zaprvé, zničehonic*), a to včetně citoslovcí odvozených od výrazů náboženského charakteru (*díkybohu, chválabohu, ježíšikriste, kristepane, ne-dejbože, panebože, propánakrále, zaplatpánbůh, želbohu*) a specifických tvarů autorova literárního stylu (*dopůl, namžik*).

V případě psaní velkých počátečních písmen jsme přistoupili k více změnám odpovídajícím současným pravidlům. Oproti původnímu znění uvádíme s velkým počátečním písmenem názvy křesťanských (*Vánoce, Velikonoce*) a židovských náboženských svátků (*Chanuka, Pesach, Purim, Šavuot*). V jediném případě naopak uvádíme *nový rok m. Nový rok* ve smyslu nadcházejícího kalendářního roku, nikoliv prvního dne nového roku. Sjednocujeme psaní *Žid, Židovka, Židé* s velkým písmenem, v textu se výjimečně objevují tvary s malým písmenem. Podle aktuálních pravopisných pravidel píšeme *barbaři m. Barbaři a indiánka m. Indiánka*. Zachováváme psaní tvaru *Říše*, neboť výraz označuje

německou nacistickou říši, pro hanlivé označení z němčiny ponecháváme fonetický tvar *rajch*. Pro pojmenování vozidla (nikoliv konkrétní tovární značky) užíváme tvar *mercedes m. Mercedes*. Sjednocujeme psaní jinak kolísajícího názvu restaurací do odpovídajícího tvaru *U Hroznýše* a *U Stříbrného pouzdra*, analogicky uvádíme název průchodu *U Modré lilie m. U modré lilie* a lokality *Na Františku m. na Františku*. Kolísání podoby ženského jména *Rosa/Roza* sjednocujeme ve prospěch první uvedené, v textu frekventovanější varianty.

Zcela výjimečné užití genitivní předložky *s* ve významu shora dolů upravujeme ve prospěch progresivního *z* (*z hlavy m. s hlavy, z ramen m. s ramen*).

Interpunkci jsme, pokud to umožňují současná pravidla, ponechávali beze změny. Autor hojně používá spojku *a* pro vyjádření odlišných syntaktických vztahů, v takových případech jsme doplnili čárku před *a* ve spojeních v odporovacím a stupňovacím poměru.

Zachováváme odlišné typy písma, konkrétně kurzivu a proložené písmo, jež Fuks rád používal a odpovídají jeho autorskému záměru upozorňovat čtenáře na sémanticky významné motivy a výrazy (rovněž s cílem odvést jeho pozornost k falešným interpretačním stopám). Dle dnešního úzu naopak vyopouštíme uvozovky, kterými byly v textu vyznačeny některé názvy uváděných uměleckých děl, novinových titulků nebo reklamních nápisů.

EMENDACE

- 90 pak se — [...] — červenal studem **m.** pak — [...] — červenal studem
100 *movitosti* Bäckrů zavčas vynesl z bytu **m.** *nemovitosti* Bäckrů [...]
118 *vypočteno* každičké slůvko **m.** *vypočtěno* každičké slůvko
147 duchaření místo *skutečností* **m.** duchaření místo *skutečnost*
157 rukou se musila zachytit *rámu* **m.** rukou se musila zachytit *trámu*
194 V Praze se teprve stahuje *k neštěstí* **m.** V Praze se teprve stahuje *neštěstí*
219 řekl s pohledem *na* mikrofon **m.** řekl s pohledem *mikrofon*
247 zpíval italský soprán *Casta divu* z Normy **m.** [...] *Casa* divu z Normy
259 rakev zavřeš *víkem* **m.** rakev zavřeš *víčkem*
288 když jsi byl přijat do *NSDAP* **m.** když jsi byl přijat do *SNDAP*
313 k *Malvazu* ne, tam nechodil už dávno **m.** k *Malvazům* ne, [...]
365 *sedm* párů rukou **m.** *osm* párů rukou

VYSVĚTLIVKY

Cizojazyčné výrazy nebo věty (obzvláště německé) uvádíme jen v případě, že v textu nenásledují jejich doslovné české ekvivalenty.

I/ PAN THEODOR MUNDSTOCK

- 8 **Pirkej avot** — *Výroky otců*, traktát Babylonského talmudu (doslova učení, tj. soupisu rabínských diskusí týkajících se židovského zákona a etiky, které židovská tradice považuje za směrodatné) z jeho prvního oddílu Mišna; obsahuje základní morální stanoviska a výroky slavných učitelů, kteří se stali články tradice, předané Mojžíšem Jozuovi, přes proroky až k rabínským autoritám
- 11 **Purim** — (z hebr.) losy, kostky či hazardní hra; označení pro „nejveselejší“ židovský svátek, připomínající vysvobození perských Židů z intrik zlého vezíra Hamana, který je chtěl bezpodmínečně vyhubit, jak je zaznamenáno ve starozákonní knize Ester; mělo se tak stát 13. dne hebrejského měsíce adaru 3405 (podle tradice 355 př. n. l.), proto se svátek slaví 14. adaru (koncem února nebo v březnu)
- Chanuka** — Svátek světel, osmidenní židovský svátek, připomínající zázrak při znovuvysvěcení druhého Chrámu po povstání Makabejských v 2. století př. n. l.; v poničeném Chrámu byl nalezen olej, který vydržel zázračně svítit po sedm dní; počátek svátku spadá podle židovského kalendáře na 25. den měsíce kislev (období od konce listopadu do konce prosince), tudíž se židovský svátek časově překrývá s křesťanským adventem

- 14 **židovská náboženská obec** — nejmenší správní jednotka židovské komunity v zemi, sdružuje občany židovského vyznání nebo židovského původu v daném městě a přilehlých oblastech, zajišťuje řádný chod života svých členů v záležitostech náboženských, kulturních a sociálních; za protektorátu byla židovská náboženská obec využita jako převodová páka německé moci v naší zemi, kdy byla donucena poslušně vykonávat nacistická nařízení a mimo jiné se podílet na deportacích Židů
Lodž — myšleno lodžské židovské ghetto, které bylo jako první na území Polska plně izolováno od zbytku města (v dubnu 1940), po varšavském ghettu největší a jediné, které vydrželo téměř do konce německé okupace; postupně sem byli deportováni Židé z dalších polských měst i z jiných evropských zemí, mimo jiné čeští Židé v době před založením ghetta Terezín v listopadu 1941
- 16 **sabat** — též šabat nebo šábés, sobota, v judaismu sedmý den v týdnu (na rozdíl od křesťanské neděle), věnovaný odpočinku a upuštění od pracovní a všední činnosti
sederová hostina — (hebr.) řád; též Seder, židovský svátek, rituální večeře, sloužící jako připomínka vyvedení Izraele z egyptského otroctví; sederová večeře má přesně stanovený průběh a pořadí úkonů (odtud její název), koná se o prvním večeru svátku Pesach (srov. vysvětlivku ke s. 128)
Šulchan aruch — (hebr.) prostřený stůl; kodex shrnující židovské náboženské právo, jehož autorem je sefardský učenec a rabín Josef Karo (1488–1575)
Hlavovka — za první republiky oblíbená (dnes již neexistující) kavárna na vinohradském Náměstí míru, proslulá množstvím kulečnických stolů
- 22 **Rebeka** — starozákonní postava, podle První knihy Mojžíšovy (Genesis) dala u studny napít služebníkovi stárnoucího Abraháma, který ho vyslal do své rodné země najít nevěstu pro svého syna Izáka, aby si nebral ženu z místního kanaánského lidu; následně se Rebeka stala manželkou patriarchy Izáka a porodila mu syny Jáka a Ezaua
Judit — starozákonní postava, podle níž je pojmenována jedna z deuterokanonických knih; zachránila město Betulie, v němž se opevnili Židé před nepřátelským vojskem: vyšla před městské brány a vstoupila do vojenského tábora velitele Holoferna s úmyslem stát se jeho milenkou a zabít ho

- 33 **Herrgott, nehm' sie Brille, sie...** — (něm.) Panebože, vezměte si brýle, vy...
- 65 **Gerhart Hauptmann** — Gerhart Johann Robert Hauptmann (1862 až 1946), německý prozaik a dramatik, nositel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1912; jeho sociálně laděné texty se vyznačují podrobným povahopisem postav, novela *Masopust* (1887) je jeho prozaickou prvotinou; nacistický režim mu jako reprezentantovi starší umělecké generace a žijícímu klasikovi povoloval nové inscenace divadelních her, jejichž premiér se autor zúčastňoval po boku čelných představitelů Třetí říše
- 66 **ausus** — (z něm.) nekvalitní výrobek, bezcenná věc
- 68 **Ausweis** — (něm.) průkaz, legitimace
Also was denn, sie Hure, worauf sie noch warten — (něm.) Tak na co ještě čekáte, kurvo
Also, sie sind entlassen, sie unverheiratete jüdische Sau — (něm.) Tak jste propuštěni, vy svobodná židovská svině
- 72 **Šolem** — (z hebr.) pokoj, mír; též šalom, výraz se v židovském prostředí používá k pozdravu a zároveň k označení ideálního stavu pro život
- 73 **Jehuda ha-Levi** — španělský židovský básník a filozof (asi 1075–1141), píšící arabsky a hebrejsky, je pokládán za vůbec největšího středověkého hebrejského básníka
adar šeni — tzv. třináctý měsíc neboli druhý adar, podle židovského kalendáře poslední měsíc v roce; jeho vložením se dvakrát za sedm let kompenzuje časový posun způsobený tím, že židovský kalendář je založen na lunárním roku, který je o jedenáct dnů kratší než rok sluneční
Kuzari — ústřední postava ha-Leviho nejznámějšího spisu *Knihy Kuzari (Knihy argumentů a důkazů na obranu opovrhovaného náboženství)*, kolem 1140); Kuzari byl chazarský král, jemuž anděl ve snu opakovaně sdělil, že Bohu jsou libé jeho úmysly, nikoli však jeho činy; král se poté vydal na dlouhou cestu systematického studia různých náboženských tradic, během níž vedl krátkou sérii dialogů s aristotelským filozofem, křesťanem a muslimem, aniž by našel, co hledal; po určitém váhání se rozhodl oslovit rabína, představitele „opovrhovaného náboženství“
- 74 **Roš chodeš** — (hebr.) hlava měsíce; označení pro první den židovského měsíce, novoluní; velký význam měl v dobách existence jeruzalémského Chrámu, správné určení novoluní je totiž nezbytným předpokladem pro to, aby veškeré židovské svátky a slavnosti přikázané Hospodinem v Tóře proběhly přesně ve stanovený čas

- 75 **Ahavat ha-brijot** — (hebr.) láska k lidem
olam chesed jibane — (z hebr.) svět musí být vybudován na lásce; slova jsou součástí smlouvy, kterou uzavřel Bůh s Abrahámem, jak ji popisuje starozákonní kniha Genesis
- 83 **menora** — sedmiramenný svícen a tradiční symbol judaismu; během osmidenního židovského svátku Chanuka je postupně zapalován osmiramenný svícen zvaný chanukija, devátá svíce na tomto svícnu se nazývá šamaš (hebr. sluha), která je rovněž zapalována každý večer a slouží k zapalování ostatních svící
šamis — též šamaš (srov. vysvětlivku výše)
broche — požehnání při svátku Chanuka
Moauz cur ješuosi — hymnus zpíváný při svátku Chanuka
- 85 **Jitgadal** — označení židovského chvalozpěvu kadiš podle prvního slova jeho textu (srov. vysvětlivku ke s. 181)
- 86 **jevonim nikbecu olaj, azaj bimej chašmanim** — (hebr.) Řek na mne krutě dorážel za věku Hasmonejských; slova z židovské modlitby pronášené u příležitosti rozsvěcování chanukových světel
benej vino jemej šmono, kovu šir urenonim — (hebr.) synové moudrosti slavili písní vděků osm dní; slova z chanukové písně
- 91 **Jehuda bar Ilaj** — známý jako rabi Judova (asi 100 – asi 180 n. l.); palestinský učenec příslušející ke čtvrté generaci tanaitů, jejichž výroky zaznamenává mišna, obsahující původně ústní židovskou tradici, jež nabyla charakteru zákona
- 100 **Im Namen des deutschen Volkes, Reiches und Reichskanzlers** — (něm.) Ve jménu německého národa, Říše a říšského kancléře
- 119 **Ia zboží** — (čti jedna a) nejvyšší kvality
- 123 **sana** — značka margarínu
- 124 **prokurista** — zmocněnec vybavený plnou mocí při provozu podniku, zejména banky
- 126 **Trödlerei** — (něm.) vetešnictví
Schrecklich, aber wahr — (něm.) Strašné, ale pravdivé
Arme Teufel — (něm.) chudáci
Und der Arme muss überall in den Sack — (něm.) A na chudáka se vždy bič najde
der Schrecken ist oft größer als die Gefahr — (něm.) strach má velké oči
- 128 **Pesach** — jeden z nejstarších židovských svátků, patří ke každoročním poutním svátkům; připomíná vyjití izraelského lidu z egyptského

otroctví a cestu ke svobodě, jak o těchto událostech vypráví starozákonní kniha Exodus; zároveň je svátek oslavou probouzení půdy a země, slaví se po dobu jednoho týdne a časově se překrývá s křesťanskými Velikonocemi

- 130 **Šavuot** — židovský poutní svátek, který připadá na šestý a sedmý den židovského měsíce sivan (konec května nebo začátek června), připomíná den, kdy Hospodin daroval Mojžíšovi Tóru na hoře Sinaj; v Tóře je označován jako Svátek týdnů, Svátek sklizně či Den prvního ovoce
Nový rok — Roš ha-šana („hlava roku“), židovský Nový rok se slaví první a druhý den měsíce tišri (konec září nebo začátek října), podle židovské tradice byl v tento den stvořen svět a od něj se počítají roky židovského kalendáře

Den smíření — Jom kipur, největší židovský svátek, jeden z tzv. vysokých svátků; připadá na desátý den měsíce tišri (konec září nebo začátek října), tento den podle tradice odpustil Bůh Izraeli zhotovení zlatého telete, v tentýž den se rovněž Abrahám obřezal a uzavřel tak smlouvu s Hospodinem; vyznačuje se dlouhým, více než dvacet čtyři hodin trvajícím půstem a intenzivními modlitbami

Male el rachamim — (hebr.) Bože plný slitování; židovská modlitba užívaná v aškenázských komunitách, vznikla ve středověku a byla zprvu používána k připomenutí obětí křížových výprav a později obětí povstání Bohdana Chmelnického; zde záměrně obrácená slova, správně zní začátek modlitby El male rachamim

- 131 **dvaasedmdesát andělů šemhamforašů** — správně šem ha-meforaš; označení pro tajné jméno Boha v judaismu, slovo zřejmě vychází ze starověkého hebrejského označení tetragrammatonu (JHVH); židovští mystikové, kteří se snažili poznat pravé a skutečné boží jméno, připojili k tetragrammatonu další způsoby zápisů jména kombinací 12, 22, 24 nebo 72 písmen; velmi populární se stal zápis s 72 písmeny, neboť kabalisté věřili, že Mojžíš vzýval Boha právě touto variantou jména při přechodu Rudého moře

- 133 **šlamasel šmuser** — (z jidiš) pejorativní označení člověka přinašejícího smůlu

com Gedalja — (hebr.) půst Gedaljův; židovský veřejný postní den, připadající na třetí den podzimního měsíce tišri, připomíná zavraždění babylonského správce Judeje, jak jej popisuje Druhá kniha královská ve Starém zákoně

- 136 **nisan, ijar** — názvy prvního a druhého měsíce židovského kalendáře
- 156 **Die Gläsern werden dazu klingen** — (něm.) budou k tomu cinkat skleničky; odkaz na německou lidovou píseň *Auf der Lüneburger Heide* a její slova „Brüder lasst die Gläser klingen“ („bratři, ať skleničky cinkají“)
- 159 **Jsmeli, není smrti, je-li smrt, nejsme** — citát připisovaný starověkému řeckému filozofovi a představiteli hédonismu Epikúrovi ze Samu (341–270 př. n. l.)
- 160 **Misrajim** — (hebr.) Egypt, narážka na zotročení a utlačování Židů v Egyptě, z něhož izraelský národ vyvedl Mojžíš z Hospodinova pověření
- 162 **Eine unverheiratete jüdische Sau** — (něm.) svobodná židovská svině
- 163 **Eine reine Sau, nicht wahr? Aber das ist unglaublich. Das ist doch eine ganze Packung!** — (něm.) Čistokrevná svině, že? Ale to je neuvěřitelné. Je toho celý štos!
Was ist das für Stricke? [...] habt ihr wohl Seilerei gehabt? Oder wollt ihr euch damit hängen? — (něm.) Co to je za provazy? [...] měl jste snad provaznictví? Nebo jste se na tom chtěl pověsit?
hier strömt immerfort Gas aus. Ihr habt euch wegmachen wollen, ihr Schweinhund! — (něm.) odtud uniká plyn. Vy jste se chtěl oddělat, vy sviňský pse!
- 167 **Aleynu** — součást židovské ranní modlitby Šacharit, chvalozpěv nazvaný podle úvodních slov „Nám přísluší chválit Pána všeho“
- 170 **Sedlák kavalír** — opera italského hudebního skladatele Pietra Mascagniho z roku 1890
Komedianti — opera italského hudebního skladatele Ruggiera Leoncavalla z roku 1892
- 175 **Jocer a Ofan a Ahava a Zulat, snad že i Av harachamim** — druhy židovských svátečních modliteb
- 181 **Jitgadal ve-jitkadaš Šme raba** — (hebr.) Necht se Jeho veliké Jméno povýší a posvětit; úvodní slova židovského chvalozpěvu kadiš

II/ SPALOVAČ MRTVOL

- 184 **Giovanni Papini** — italský novinář a spisovatel (1881–1956), představitel pragmatismu; za první světové války přešel od intervencionismu k odmítání války, ve třicátých letech se připojil k domácímu fašismu, a přitom si udržoval averzi k nacismu

- 189 **kniha o Tibetu** — myšlen tibetský román Alexandry David-Néelové (1868–1969) *Mipam, láma s Paterou moudrostí*, který v roce 1936 přeložil z francouzštiny Josef Heyduk
- 191 **madam Tussaud** — muzeum voskových figurín, založené roku 1835 v Londýně a pojmenované podle Marie Tussaud (1761–1850), tvůrkyně voskových soch
- 194 **karmiol** — zastaralý výraz pro drahý kámen karneol, který se v léčitelství tradičně používal při léčbě srdce a krve
kamfor — zastaralý výraz pro kafr, původně přírodní látku, dnes vyráběnou synteticky; v lékařství se používá pro urychlení zánětlivých onemocnění, působí rovněž jako mírné lokální antiseptikum a anestetikum, pomáhá rovněž při revmatických potížích
- 198 **boty kordovanské** — též korduánské, kordovanky; obuv z jemné kozí nebo ovčí usně
- 206 **štelář** — (z něm.) police
Louis Marin — francouzský demokratický politik (1871–1960), mezi světovými válkami opakovaně člen francouzské vlády na různých ministerských postech, v letech 1934–1936 státní tajemník
Collège des sciences sociales — (franc.) Fakulta sociálních věd, založená v Paříži roku 1895
Poincaré — Raymond Poincaré (1860–1934), francouzský konzervativní a nacionalistický politik; v letech 1913–1920 prezident Francouzské republiky a předtím i poté celkově třikrát premiér
Emilian Chamorro — Emiliano Chamorro Vargas (1871–1966), nikaragujský prezident v letech 1917–1921 a poté krátce v roce 1926
- 209 **Heil dir im Siegerkranz** — (něm.) Sláva Ti, vítěznyi; v letech 1795–1871 pruská národní hymna, posléze německá císařská hymna
In der Heimat, in der Heimat — (něm.) Ve vlasti, ve vlasti; německá národní píseň
- 210 **SdP** — Sudetoněmecká strana (Sudetendeutsche Partei), nacionálně orientovaná politická strana sudetských Němců, založená roku 1933 Konradem Henleinem (odtud neoficiální název henleinovci); po volebním úspěchu v roce 1935 začala strana, silně podporovaná Hitlerem, stupňovat svoje autonomistické požadavky, což vyústilo v politickou krizi roku 1938
- 211 **Kasino** — původně barokní palác, dnes Slovanský dům v ulici Na Příkopě; mezi lety 1875–1945 jej využívali ke svým politickým a společenským akcím pražští Němci; protože se v paláci nacházely restaurace,

- hery, bary a kulečník, vžil se pro něj název Německé kasino (Deutsches Kasino); českým ekvivalentem pojmu „kasino“ pro označení sídla spolku je „beseda“ (např. Měšťanská beseda — Bürgerliches Kasino)
- 224 **Bethlen** — pravděpodobně potomek sedmihradského knížete Gábora Bethlena (1580–1629), jednoho z vůdců protihabsburského povstání za třicetileté války
- 244 **Marta Krásová** — (1901–1970), významná česká operní pěvkyně, sólistka Opery Národního divadla v Praze
kavatina — sólová operní árie
- 246 **dcera Jairova** — novozákonní postava, podle Markova evangelia dcera představeného synagogy, již Ježíš vzkřísil z mrtvých
Lazar — novozákonní postava, podle Janova evangelia bratr Marie a Marty, Ježíšův přítel; když se čtyři dny po jeho smrti dostavil k jeho tělu Ježíš, zázračně jej vzkřísil z mrtvých
- 253 **Kampf Mann gegen Mann** — (něm.) Boj muže proti muži
- 254 **Jeder neue Bewegungsablauf [...] muss zuerst ohne Partner in der Gemeinschaft geübt werden** — (něm.) Každou novou pohybovou sekvencí [...] je třeba nejprve nacvičit bez partnera, o samotě
- 255 **Die richtige Deckung und Abwehr der Stöße sind große Aufgaben** — (něm.) Správné krytí a obrana před úderem představují velkou výzvu
- 270 **wie eine Schlampe** — (něm.) jako prostitutka
- 271 **den ganzen Tag wie sie vormittags aus dem Nest kriechen** — (něm.) celý den tak, jak se ráno vyhrabali z hnízda
- 273 **eine menschliche Ruine** — (něm.) lidská troska
- 276 **tadellos** — (něm.) bezvadné, dokonalé
nebeneinander — (něm.) bok po boku
Ausgezeichnet [...] du schleichst wie echter Bettler — (něm.) Znamenitě [...] plaziš se jako skutečný žebrák
- 277 **Nämlich** — (něm.) totiž
Chevre suda — slavnostní večere židovského pohřebního bratrstva Chevre kadiša (srov. vysvětlivku ke s. 278)
Hájot — zkratkové slovo, označující polovojenskou nacistickou mládežnickou organizaci Hitlerjugend (zkratka HJ, Hitlerova mládež)
- 278 **Chevre kadiša** — židovské pohřební bratrstvo (aramejsky doslova „Svaté bratrstvo“), jehož členové zajišťují vedle všech rituálních a organizačních záležitostí souvisejících s umíráním a pohřbíváním rovněž celou škálu sociálních činností, jako je podpora nemocných, nemajetných,

- vdov, sirotků a také konání svatebních a obřizkových oslav pro tyto nemajetné vrstvy
- 278 **mincha** — židovská odpolední modlitba, její jméno je odvozeno z názvu moučné oběti, která byla přinášena v jeruzalémském Chrámu jako poslední oběť dne
- 282 **sicherheitsdienst** — (něm.) bezpečnostní služba
- 284 **NSDAP** — Národně socialistická německá dělnická strana (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei), běžně označována jako nacistická strana; německá krajně pravicová strana, jež vznikla v únoru 1920 přejmenováním Německé dělnické strany (DAP); do jejího čela byl o rok později zvolen Adolf Hitler, který funkci předsedy zastával po většinu existence strany a jejím jménem zavedl v Německu nacistickou totalitu, jež se u moci udržela dvanáct let (1933–1945); v roce 1945 byla NSDAP Mezinárodním vojenským tribunálem během Norimberského procesu prohlášena za zločineckou organizaci
- 288 **Anforderung an die Reinheit des Blutes** — (něm.) požadavek čistoty krve
- 292 **von Neurath** — Konstantin Hermann Karl svobodný pán von Neurath (1873–1956), německý nacistický politik, diplomat, veterán první světové války a důstojník SS; v letech 1932–1938 působil jako německý ministr zahraničních věcí a v letech 1939–1943 zastával funkci protektora v Protektorátu Čechy a Morava (po roce 1941, kdy byl nahrazen zastupujícím říšským protektorem Reinhardem Heydrichem, ovšem jen formálně)
- 293 **Baldur von Schirach** — německý nacistický politik (1907–1974), zastával funkci říšského vůdce mládeže; po válce byl jedním ze čtyřiařiceti odsouzených při Norimberském procesu, kde byl 1. října 1946 odsouzen za zločiny proti lidskosti na dvacet let vězení
- 307 **Vierteljude derjenige, der von einem volljüdischen Großelternteil abstammt** — (něm.) čtvrtinový Žid, který má jednoho prarodiče Žida
- 309 **andělská nemoc** — lidový název pro rachitidu neboli křivici, způsobenou nedostatkem vitamínu D a projevující se měknutím kostí a pokřivením páteře
- 312 **so eine treffliche Gaseinrichtung für die Zukunft** — (něm.) znamenité plynové zařízení do budoucna
- 314 **kušog** — (tibetsky) pán nebo paní (spisovně kužab), ve spojení „kužab rinpoče“ nejuctivější oslovení, jaké se v Tibetu užívá, vyhrazené zpravidla jen dalajlámům, ale někdy tak žáci nazývají své učitele

tulku — původem tibetské slovo označující lámu nebo jinou významnou osobnost tibetského buddhismu, která je pokládána za převtělení svého předchůdce

- 317 **tegap** — pravděpodobně žlutý pás k mnišskému rouchu (správně sked rag)
šamthav — pravděpodobně spodní část mnišského roucha (správně sham thabs)

Kyab su čivo, kvabgön rimpoče — (tibetsky) Utíkám se k Vám k útočišti, drahocenný pane-ochránče; formule, kterou buddhisté odříkávají při přijetí buddhistického učení, součást tzv. Tří klenotů

Lags so — (tibetsky) běžně se překládá jako přitakání

III/ CESTA DO ZASLÍBENÉ ZEMĚ

- 320 **Theaitétos** — dialog řeckého filozofa Platóna (427–387 př. n. l.) o povaze poznání, který vznikl pravděpodobně roku 369 př. n. l.

- 328 **Deutsche Arbeitsfront** — (něm.) německá pracovní fronta

- 330 **košer** — v judaismu označení pro potraviny, které je povoleno pojídat dle souboru pravidel pro rituální způsobilost zvaného kašrut

- 331 **pišingr** — sladký, většinou slepovaný oplatek nebo pečený zákusek, pojmenování vychází ze jména vídeňského cukráře Oskara Pischingera (1863–1919)

- 339 **Eau de Cologne** — (fr.) kolínská voda

- 342 **anšlus** — (z něm.) připojení; označení násilného připojení Rakouska k nacistické říši, ke kterému došlo v březnu 1938

- 347 **Eichmann** — Otto Adolf Eichmann (1906–1962), německý nacistický funkcionář, jeden z hlavních organizátorů holokaustu, který byl pověřen deportací Židů do ghatt a vyhlazovacích táborů; židovský stát Izrael po letech vypátral jeho pobyt v Argentině, odkud jej unesl, soudil jako válečného zločince a následně popravit

- 354 **hosana** — (z hebr.) v liturgii judaismu a křesťanství ve významu „zachraň“ nebo „spas“; může znamenat obyčejnou prosbu o pomoc nebo o záchranu, ale i prosbu o boží zásah

Tóra Berešit — první část židovské Tóry, odpovídající První Mojžíšově knize Genesis; Tóra (hebr. zákon nebo učení) je v judaismu základní posvátný text, označující prvních pět kapitol hebrejské Bible (tedy Starého zákona)

- 394 **šalom alejnu veal kol Jisrael** — (hebr.) mír i nám a celému Izraeli; slova z židovského chvalozpěvu kadiš
- 397 **Jisborech ve jištabach** [...] — (hebr.) Ať je posvěceno, pochváleno (Jeho veliké Jméno); slova z židovského chvalozpěvu kadiš
- 398 **šiva** — v judaismu týden největšího smutku následující bezprostředně po pohřbu blízkého člověka; pro nejbližší příbuzné platí, že by neměli prvních sedm dní vůbec vycházet z domu ani pracovat a měli by sedět na zemi nebo na nízkých stoličkách
- 400 **Requiem aeternam** — zádušní mše či mše za zemřelé(ho), v katolické liturgii sloužena jako součást pohřebních obřadů či při příležitosti zvláštní vzpomínky na zemřelé(ho)
- 401 **kempenský světec** — Tomáš Kempenský (asi 1380–1471), augustiniánský řeholník a mystik německého původu, představitel hnutí Devotio moderna a autor příručky pozdně středověké osobní zbožnosti *O následování Krista*
- 404 **Bi Thu ba Adonaj adé ad, ke bejá Adonaj cur ólámím** — slova židovské modlitby
Kadoš, kadoš, kadoš Adonaj Ceva'ot — (hebr.) Svatý, svatý, svatý je Hospodin zástupů; slova ze starozákonní knihy Izajáš

OBSAH

PAN THEODOR MUNDSTOCK.....	7
SPALOVAČ MRTVŮL.....	183
CESTA DO ZASLÍBENÉ ZEMĚ.....	319
KOMENTÁŘ.....	407
EDIČNÍ POZNÁMKA.....	430
VYSVĚTLIVKY.....	436

svazek 110

Řídí redakční rada České knižnice ve složení:

Jiří Flaišman (předseda), Jiří Holý, Pavel Janáček, Jan Linka, Filip Tomáš, Martin Valášek

Redakce: Petra Hesová

Ladislav Fuks

Tři prózy

Text k vydání připravil, komentář a vysvětlivky napsal Erik Gilk

Obálka (s použitím fotografie plastiky Karla Nepraše *Velký dialog*, 1966,

Národní galerie Praha), vazba a grafická úprava Jana Vahalíková

Výběr ilustrace na obálku Stanislava Fedrová

Odpovědná redakce Petra Hesová

Sazba písmem Tabac Robert Šváb

Tisk a knihařské zpracování Finidr, Český Těšín

Vydal Nadační fond Česká knižnice

ÚČLK FF UK, náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

(www.kniznice.cz),

Ústav pro českou literaturu AV ČR

Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

(www.ucl.cas.cz)

a vydavatelství Host

Radlas 5, 602 00 Brno

(www.hostbrno.cz)

v Praze a Brně roku 2021 jako 1854. publikaci vydavatelství Host

456 stran

V České knižnici vydání první